

Uitgaven wettelijke sociale uitkeringen licht gedaald

Chie-Yong Lai

De uitgaven aan wettelijke sociale uitkeringen bedroegen in de eerste helft van 2006 21,3 miljard euro. Dit betekent een lichte daling van 0,2 procent ten opzichte van de eerste helft van 2005 die vooral veroorzaakt werd door beleidsmaatregelen op het terrein van de arbeidsongeschiktheid. Daarnaast heeft de verbetering van de Nederlandse economie bijgedragen aan een daling van het aantal WW-gerechtigden. Tussen 2000 en 2004 was er door de stagnatie van de economie nog sprake van een gemiddelde stijging van 4,7 procent.

Inleiding

Sociale uitkeringen zijn inkomensoverdrachten, al of niet via collectieve regelingen, van overheidsinstellingen aan huishoudens. Deze zijn ingesteld met het doel financiële zekerheid te bieden tegen een aantal risico's (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, ouderdom, enz.) of om bepaalde behoeften (huisvesting, onderwijs, enz.) te kunnen vervullen.

Een deel van de sociale uitkeringen wordt verstrekt in het kader van zogeheten wettelijke sociale regelingen. Kenmerk van wettelijke sociale verzekeringsregelingen is dat ze verplicht zijn voor de gehele bevolking of een belangrijk deel ervan en bekostigd worden uit premiebetalingen door individuele verzekerden en werkgevers. Wettelijke

soortgelijke sociale verzekeringen kunnen zowel in geld als in natura (het gratis of tegen een verlaagde prijs beschikbaar stellen van goederen en diensten) worden uitgekeerd. Tabel 1 geeft een overzicht van de soorten sociale uitkeringen in geld. De wettelijke sociale verzekeringen in natura (Zorgverzekeringswet en Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) blijven in dit artikel buiten beschouwing.

Binnen de wettelijke sociale uitkeringen kan onderscheid gemaakt worden in werknemersverzekeringen en volksverzekeringen.

Werknemersverzekeringen zijn van toepassing op mensen in dienstbetrekking. Onder de werknemersverzekeringen vallen de regelingen: Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO), Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) en Wet Arbeidsongeschiktheidsverzekering Zelfstandigen (WAZ). Daarnaast behoren tot de werknemersverzekeringen: Werkloosheidswet (WW), Ziektewet (ZW) en Wet Arbeid en Zorg (WAZO). Volksverzekeringen gelden voor iedereen die in Nederland woont, dus ook niet-Nederlanders, en hebben betrekking op de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Algemene Nabestaandenwet (ANW) en de Algemene Kinderbijslagwet (AKW)¹. In tabel 2 is te zien door welke fondsen de verschillende regelingen worden bekostigd. De fondsen van de werknemersverzekeringen worden beheerd door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV), de fondsen van de volksverzekeringen door de Sociale Verzekeringsbank (SVB).

Het CBS rapporteert elk kwartaal aan de EU over de ontvangsten en uitgaven van de wettelijke sociale verzekeringsinstellingen. Dit artikel beschrijft de belangrijkste

Tabel 1
Sociale uitkeringen in geld

Soorten uitkeringen	Kenmerken	Belangrijkste regelingen
Uitkeringen wettelijke sociale verzekeringen	Voor iedereen Gefinancierd door verplichte premiebetalingen Ingesteld door en onder toezicht van de overheid	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) Algemene Ouderdomswet (AOW) Werkloosheidswet (WW)
Uitkeringen sociale voorzieningen	Voor iedereen Gefinancierd uit o.a. belastingopbrengsten van de overheid Ingesteld door en onder toezicht van de overheid	Wet Werk en bijstand (WWB) Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten (Wajong)
Pensioenuitkeringen	Alleen voor werknemers Gefinancierd door verplichte premiebetalingen Ingesteld door werkgevers	Bedrijfspensioenfondsen Ondernemingspensioenfondsen Levensverzekeringen
Overige particuliere sociale uitkeringen	Alleen voor werknemers Gefinancierd door verplichte premiebetalingen Ingesteld door werkgevers	Ziektekostenvoorzieningen voor ambtenaren
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	Alleen voor werknemers Gefinancierd uit algemene middelen van werkgevers Ingesteld door werkgevers	Doorbetaling bij ziekte Wachtgeld voormalig overheidspersoneel
Sociale uitkeringen door het buitenland		Regelingen op grond van grensarbeid

Tabel 2
Fondsen wettelijke sociale uitkeringen in geld

Fonds	Regeling(en)
<i>Werknemersverzekeringen</i>	
Arbeidsongeschiktheidskas (Aok)	WAO
Arbeidsongeschiktheidsfonds (Aof)	WAO, WIA en WAZ
Arbeidsongeschiktheidsfonds Zelfstandigen (Afz)	WAZ
Algemeen Werkloosheidsfonds (Awf)	WW, ZW en WAZO
Sectorfondsen (Sfn) ¹⁾	WW en ZW
Uitvoeringsfonds voor de Overheid (UfO)	WW, ZW en WAZO (aan ex-overheidspersoneel)
<i>Volksverzekeringen</i>	
Fonds Algemene Ouderdomswet	AOW
Fonds Algemene Nabestaandenwet	ANW

¹⁾ Tot 1 januari 2006 aangeduid met het Wachtgeldfonds (Wgf).

Tabel 3
Uitkeringen wettelijke sociale uitkeringen in geld ¹⁾

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
<i>mln euro</i>							
<i>Werknemersverzekeringen</i>							
Arbeidsongeschiktheidskas	778	1 159	1 486	1 650	1 504	1 194	823
Arbeidsongeschiktheidsfonds	3 813	3 655	3 517	3 494	3 778	3 844	3 924
Arbeidsongeschiktheidsfonds Zelfstandigen ²⁾	249	266	265	280	273	–	–
subtotaal	4 840	5 080	5 268	5 424	5 555	5 038	4 747
Algemeen Werkloosheidsfonds	1 189	1 203	1 218	1 578	1 968	2 164	2 088
Sectorfondsen	504	538	660	947	959	926	863
Uitvoeringsfonds voor de Overheid	0	42	74	167	188	197	206
subtotaal	1 693	1 783	1 952	2 692	3 115	3 287	3 157
Totaal werknemersverzekeringen	6 533	6 863	7 220	8 116	8 670	8 325	7 904
<i>Volksverzekeringen</i>							
AOW-fonds	10 405	11 031	11 116	11 712	11 947	12 285	12 667
ANW-fonds	877	882	895	817	762	750	740
Total volksverzekeringen	11 282	11 913	12 011	12 529	12 710	13 035	13 407
Totaal	17 815	18 776	19 231	20 645	21 380	21 360	21 311
<i>% mutatie t.o.v. vorig jaar</i>							
<i>Werknemersverzekeringen</i>							
Arbeidsongeschiktheidskas	.	49	28	11	–9	–21	–31
Arbeidsongeschiktheidsfonds	.	–4	–4	–1	8	2	2
Arbeidsongeschiktheidsfonds Zelfstandigen ²⁾	.	7	0	6	–3	–	–
subtotaal	.	5	4	3	2	–9	–6
Algemeen Werkloosheidsfonds	.	1	1	30	25	10	–4
Sectorfondsen	.	7	23	44	1	–3	–7
Uitvoeringsfonds voor de Overheid	.	–	76	126	13	5	4
subtotaal	.	5	9	38	16	6	–4
Totaal werknemersverzekeringen	.	5	5	12	7	–4	–5
<i>Volksverzekeringen</i>							
AOW-fonds	.	6	1	5	2	3	3
ANW-fonds	.	1	1	–9	–7	–2	–1
Totaal volksverzekeringen	.	6	1	4	1	3	3
Totaal	.	5	2	7	4	0	0

¹⁾ Cijfers betreffen eerste halfjaar van elk jaar.

²⁾ Sinds de afschaffing van de WAZ per 1 januari 2004 is het vermogen van het Afz overgedragen aan het Aof.

regelingen en de recente ontwikkeling van de uitgaven op grond van de wettelijke sociale uitkeringen.

Uitgaven wettelijke sociale uitkeringen licht gedaald

In de eerste helft van 2006 bedroegen de uitgaven voor wettelijke sociale uitkeringen 21,3 miljard euro. Hiervan was bijna 60 procent bestemd voor de AOW. Een vijfde deel had betrekking op de arbeidsongeschiktheidsregelingen WAO, WIA en WAZ. De overige 3,2 miljard euro werd verstrekt in het kader van de WW, ZW en WAZO.

De uitgaven voor wettelijke sociale uitkeringen zijn als totaliteit iets afgenomen ten opzichte van de eerste helft van 2005, namelijk 0,2 procent. Tussen 2000 en 2004 was als gevolg van de stagnatie van de economie nog sprake van een gemiddelde stijging van 4,7 procent. Binnen de totale groep van wettelijke sociale uitkeringen lopen de ontwikkelingen per regeling echter nogal uiteen.

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen blijven dalen

In de eerste helft van 2006 is voor 292 miljoen euro minder aan de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen WAO, WIA en WAZ verstrekt dan vorig jaar, een daling van bijna 6 procent. De daling is vooral het gevolg van beleidsmaatregelen om het aantal arbeidsongeschikten te verminderen. Zo is de maandelijkse instroom in de WAO (en zijn opvolger de WIA) tussen januari 2002 en juni 2006 gedaald van 7 800 naar 2 100 personen door de Wet Premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, de Wet Verbetering Poortwachter en de Wet Verlengde Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte. Door deze maatregelen bestaan er voor werkgevers en werknemers steeds meer financiële prikkels om zieke werknemers weer aan het werk te krijgen. Verder is het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen afgenomen door de afschaffing van de toegang tot de WAZ per 1 augustus 2004. Zelfstandigen mogen nu zelf bepalen of zij een (particuliere) verzekering tegen arbeidsongeschiktheid afsluiten.

Ter bevordering van de uitstroom uit de WAO ligt vanaf 2004 de nadruk van het regeringsbeleid meer op wat mensen nog wél kunnen, in plaats van op wat zij niet meer kunnen. Met de aanscherping van het Schattingsbesluit worden arbeidsongeschikten, die op 1 januari 2004 jonger waren dan 55 jaar, volgens strengere eisen opnieuw gekeurd op hun mate van arbeidsgeschiktheid. Het aantal WAO-uitkeringen is vanaf januari 2004 met 111 duizend gedaald tot bijna 670 duizend in juni 2006.

De grote herbeoordelingsoperatie gaat gepaard met een stelselwijziging in de WAO. Per 1 januari 2006 komen nieuwe arbeidsongeschikten alleen nog in aanmerking voor de WIA, als zij voor minstens 35 procent arbeidsongeschikt zijn. De oude WAO kende al een uitkering voor werknemers vanaf 15 procent arbeidsongeschiktheid. Eind juni 2006 waren in totaal 8 700 WIA-uitkeringen lopende,

waarvan slechts éénvijfde deel betrekking had op duurzame arbeidsongeschikten en viervijfde op gedeeltelijke arbeidsongeschikten.

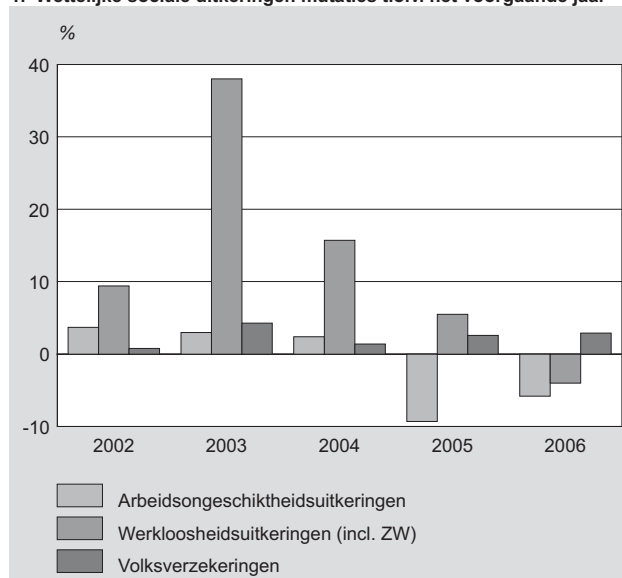
Daling WW houdt aan

In het eerste halfjaar van 2006 bedroegen de uitkeringen van de WW, ZW en WAZO in totaal 3,2 miljard euro. Dat is 4,0 procent minder dan in de eerste helft van 2005. Vorig jaar was er nog een stijging van 5,5 procent ten opzichte van het jaar ervoor. Vanaf 2006 is de werkloosheid sterker afgenomen door de gunstige economische ontwikkeling. Zo was de groei van het bruto binnenlands product met 2,8 procent in het tweede kwartaal bijna een procentpunt hoger dan de groei in het overeenkomstige kwartaal in 2005. Het aantal WW-uitkeringen is in de eerste helft van 2006 met ruim 26 duizend gedaald tot bijna 280 duizend uitkeringen.

Verder is in de afgelopen jaren een aantal wetswijzigingen in de WW doorgevoerd om meer ouderen aan het werk te krijgen. Zo is de vervolguitering komen te vervallen voor werknemers, die op of na 11 augustus 2003 werkloos zijn geworden. De afschaffing van de vervolguitering, ooit bedoeld om de periode tot aan het pensioen te overbruggen, maakt de WW minder aantrekkelijk als afvloeiingsregeling en stimuleert oudere werklozen weer te gaan werken. Daarnaast is arbeidsdeelname van ouderen gestimuleerd met de invoering van de sollicitatieplicht voor uitkeringsgerechtigden van 57½ jaar en ouder per 1 januari 2004.

Vanaf 1 april 2006 is de WW-instroom verder beperkt door de aanscherping van de wekeneis. Een werkloze kan pas beroep doen op een WW-uitkering indien hij ten minste 26 van de voorafgaande 36 weken gewerkt heeft. Vóór 1 april 2006 was dat nog 26 van de 39 weken. Per 1 oktober 2006 zullen meer maatregelen volgen om de dynamiek op de arbeidsmarkt te bevorderen. Zo zullen werklozen

1. Wettelijke sociale uitkeringen mutaties t.o.v. het voorgaande jaar

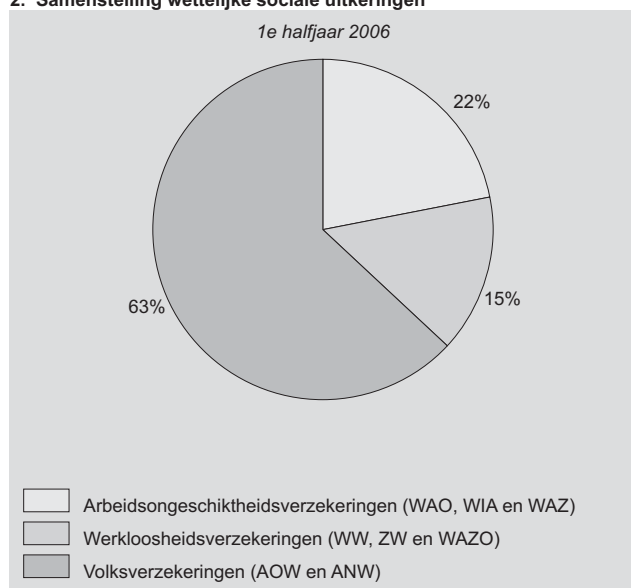

straks minder lang recht krijgen op de WW (maximaal 38 maanden in plaats van vijf jaar) en de eerste twee maanden een hogere uitkering. De WW wordt hierdoor meer een tijdelijke 'brug' tussen twee banen. Daarnaast bestaan er plannen om het ontslagrecht te versoepelen.

Uitkeringen voor volksverzekeringen met bijna 3 procent gestegen

In de eerste helft van 2006 bedroegen de uitkeringslasten van de volksverzekeringen 13,4 miljard euro. Dit is een stijging van 2,9 procent ten opzichte van de eerste helft

2. Samenstelling wettelijke sociale uitkeringen

van 2005. Van deze uitkeringen had 12,7 miljard euro betrekking op de AOW.

Ten opzichte van de eerste helft van 2005 zijn de uitgaven aan AOW-uitkeringen met ruim 3 procent gestegen. Door de aanhoudende vergrijzing van de Nederlandse bevolking is het aantal AOW-uitkeringen tussen juni 2005 en juni 2006 met 2,3 procent gestegen tot bijna 2,6 miljard euro. Daarnaast is de hoogte van het AOW-pensioen gestegen. De AOW-uitkering is namelijk gekoppeld aan het minimumloon, welke vanaf 1 januari 2006 weer geïndexeerd is met de stijging van de CAO-lonen in de overheidssector. In 2005 waren de CAO-lonen nog bevroren.

Over het eerste halfjaar van 2006 bedroegen de uitgaven aan ANW-uitkeringen 740 miljoen euro, een daling van 1,4 procent ten opzichte van vorig jaar. Met de overgang van de Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW) naar de ANW in 1996 krijgen namelijk alleen nabestaanden die vóór 1950 zijn geboren nog een ANW-uitkering. Nabestaanden die later zijn geboren krijgen alleen ANW als zij thuiswonende kinderen jonger dan 18 jaar hebben of als zij arbeidsongeschikt zijn. Veel ANW'ers van de eerste groep zijn inmiddels 65 jaar geworden en hebben daardoor hun uitkering verloren. Deze dalende trend zal de komende jaren nog doorzetten.

Noot in de tekst

- 1) Aangezien AKW-uitkeringen gefinancierd worden uit algemene middelen, worden deze buiten beschouwing gelaten.